

Funktioanalyttisestä tutkimustavasta

Tulevaisuuden oppihistorioitsija joutunee kirjaamaan funktionalismin läpimurron suomalaisessa kansatieteessä ja kansanrunoudentutkimuksessa vasta 1950-luvun kohdalle. Kenties hän samalla toteaa, että teorianmuodostuksen kello raksuttelee meillä hitaana- laisesti: samainen läpimurto tapahtui etnologian läntisissä emä- maissa jo kaksikymmenluvulla. Äskettäin suomeksi ilmestynyt Bronislaw Malinowskin teos¹ edustaa juuri kaksikymmenluvun funk- tionalismia. Lienee turha arvailla, mitä se olisi voinut vaikuttaa kolmekymmentä vuotta aikaisemmin meille ehtineenä. Kenties tulok- sena olisi ollut kipakka kiista vertailevan, historiallisen tutkimus- tavan ja yksinomaan nykyhetken elävää kulttuuria tarkkailevan funktioajattelun välillä. Kuusikymmenluvulla ei moinen kiista enää ole mahdollinen; vastakohta on jo tasoittumassa sielläkin, missä se kärjistyneimpänä näyttäytyi, siis englantilaisessa ja amerikkalaisessa kansatieteessä. Todettavaksi jää, ettei funktionalismi saapunut suo- malaiseen tutkimukseen suoraan syntysijoiltaan eikä alkuperäisessä muodossaan, vaan antagonistinsa, historiallisen tutkimustavan, apu- välineeksi alistettuna oppina. Pohjoismainen ja keskieurooppalainen funktionalismi ei ole missään vaiheessa osoittanut halua sanoutua irti historiallisesta tarkastelutavasta, vaikka sen edustajat mielellään ovatkin korvanneet edeltäjiensä evolutionistisia ja historiallisia päätelmiä funktionalistisilla selityksillä. Niinpä esimerkiksi sellaiset tutkijat kuin Sigurd Erixon, Richard Weiss, Albert Eskeröd ja Kustaa Vilkuna tuskin haluavat lukeutua puhdasoppisiin funktio- nalisteihin, vaikka juuri heidän teoksensa ovatkin vaikuttaneet sii- hen, ettei meikäläinen kansatieteen ja kansanrunoudentutkimuksen

---

¹ BRONISLAW MALINOWSKI, *Magia, tie ja uskonto* (Porvoo 1960).

opiskelija voi selviytyä cum laude -kurssista tutustumatta funktion käsitteeseen ja holistisen tarkastelutavan vaatimuksiin.

Myös funktionalismin emämaissa Englannissa ja Amerikassa on vähitellen päädytty kuvatonlaiseen kompromissiin. Sielläkin jo myönnetään, että funktionaalinen ja vertaileva, historiallinen tutkimusaspekti voivat onnistuneesti täydentää toisiaan. Sikäläinen keskustelu funktioanalyysin mahdollisuuksista on ollut paljon vilkkaampaa kuin manner-Euroopassa, ja erityisen suurta huomiota on kiinnitetty uskomusten, tapojen, riittien jne. sosiaalisen funktion selvittelyyn. Suhteet sosiologiaan ovat olleet siellä paljon kiinteämmät kuin meillä, mikä näkyy jo tieteenalan nimestäkin: "sosiaaliantropologia". Tätä nimitystä ei aina voi ilman muuta kääntää sanalla "kansatiede", sillä esimerkiksi useat englantilaiset sosiaaliantropologit nimenomaisesti haluavat erottaa tieteenalansa etnologiasta. Toisaalta taas on kyllä olemassa meidän kansanelämäntutkimustamme muistuttavaa tiedettä, joka kulkee sosiaaliantropologian, kulttuuriantropologian tai pelkän antropologian nimellä (viimeksi mainittuun sisältyy myös fyysinen antropologia).

Funktioanalyysi on, kuten tunnettua, käytössä myös varsinaisen sosiologian piirissä. Voipa sanoa, että juuri sosiologit ovat nähneet paljon vaivaa yrittäessään hahmottaa funktionalistisen katsomustavan pohjalta käyttökelpoisen ja yleispätevän tutkimusmenetelmän. Vaikka tämä teorianmuodostus on vielä suhteellisen nuorta, on meilläkin jo ehtinyt ilmestyä sosiologinen väitöskirja, jossa sovelletaan funktioanalyysia kylätappeluinstituutioon.² Teoksessa määritellään funktion käsite toisin kuin kansatieteessä ja kansanrunoudentutkimuksessa. Juuri tuon terminologisen kahtalaisuuden olemassaolo on antanut tämän kirjoittajalle aiheen tutustua etnologiseen ja sosiologiseen funktionalismia koskevaan kirjallisuuteen ja etsiä vastausta kysymyksiin: onko löydettävissä jokin oppihistoriallinen selitys etnologisen ja sosiologisen funktio-termin väliseen ristiriitaan? mitä "funktioilla" olisi kansanelämäntutkimuksessa tarkoitettava? ovatko funktioanalyysin myöhemmät kehittelijät mahdollisesti löytäneet joidenkin kysymyksenasetteluja, joiden soveltamista meikäläiseen kansatieteeseen ja kansanrunoudentutkimukseen kannattaisi harkita? Ja

² ELINA HAAVIO-MANNILA, *Kylätappelut* (Helsinki 1958), 130—145, 161.

vielä — last but not least: missä määrin funktionalismin perusteet pitävät paikkansa?

1. Funktionalismin kolme perusväitettä

Kuvitettakoon alkajaisiksi funktionalismin postulaatteja esimerkeillä, jotka on poimittu virolaisten ja suomalaisten tutkijoiden kirjoituksista. Ensimmäinen teesi kuuluu: *kulttuuri muodostaa funktionaalisesti yhtenäisen kokonaisuuden*. Juuri tähän väitteeseen perustuu kulttuurin ”kokonaishahmojen ja peruslaadun” etsintä ja holistisen, kaikkensuuntaisia yhteyksiä ja vaikutuksia huomioivan tarkastelutavan vaatimus. Siteeraan Jouko Hautalaa: ”— — funktionalistinen ajattelu on merkinnyt erittäin tärkeää kehitystä yksityisten kulttuurien kokonaishahmojen ja peruslaadun tutkimuksessa ja auttanut ymmärtämään, että perinteen ilmiöt eivät elä itsenäistä, ympäristöstään riippumatonta elämää, että niitä ei voida täysin ymmärtää muuten kuin niiden kokonaisuuksien osina, joihin ne kuuluvat — —.”³ Gustav Ränk puolestaan kirjoittaa äsken ilmestyneen teoksensa loppusanoissa: ”Kulttuurihistoriallisen katsauksen väistämätön seuraus on, että usein täytyy operoida sen kaltaisilla käsitteillä kuin ”alkuperäinen” ja ”myöhäinen”, ”oma” ja ”vieras”. Objektiivisuutta tavoittelevalle tutkijalle mainitunlaiset käsitteet eivät ole muuta kuin apuneuvoja, usein vain työhypoteeseja, joihin ei saa sisältyä mitään arvoarvostelmia. Kulttuuriin on suhtauduttava sellaisena kuin se on, kokonaisuutena, kysymättä minkälaiseen historialliseen yhteyteen tutkija sen eri perusosat yrittää asettaa. Historiallinen erittely on vain yksi keino tämän kokonaisuuden parempaan ymmärtämiseen, ei enempää.”⁴

Toinen teesi: *jokaisella kulttuurin piirteellä, tavalla, riitillä, uskonnuksella, esineellä jne. on oma tehtävänsä, käyttötarkoituksensa, funktionsa*. Kulttuurin universaalisen funktionaalisuuden väittämästä seuraa ensiksikin, ”että funktiottomia jäänteitä ei saata olla olemassa”.⁵ Historialliseltakin tutkimustavalta on vaadittava kulttuuripiirteiden funktioiden ja etenkin niiden vaihdosten silmällä-

³ JOUKO HAUTALA, Johdatus kansanrunoustieteen peruskäsitteisiin I (Helsinki 1957), 76.

⁴ GUSTAV RÄNK, *Vatjalaiset* (Helsinki 1960), 133—134.

⁵ HAUTALA, *mt.*, 76.

pitoa. Lainaan Matti Kuusta: "Mutta lisäksi jokaisella runolla, sadulla, arvoituksella jne. on funktio = tehtävä, käyttö, käyttöyhteys, käyttötarkoitus, jonka varassa se on elänyt. Ainoakaan runo ei ole elänyt 'tarpeettomasti'. — — Kansanperinteen tutkijan on mitä tärkeintä ottaa lukuun tutkimansa laulun, taian, sutkauksen tms. funktio, toisin sanoen sen esittämisyyhteys ja käyttötarkoitus. Vanhan runon kehityshistoria saattaa olennaisilta osiltaan selittyä siitä, mihin tehtäviin sitä on eri aikoina ja eri tahoilla käytetty." ⁶ Funktionalistin näkökulmasta saattaa kehityshistoriallinen teoriointi näyttää tyyten harhaan johtavalta. Niinpä Kustaa Vilkuna korostaa, ettei arkielämässä tarvittuihin tuotantovälineisiin "sovi tuo tavanomainen järjestely säännöllisiin tyyppi- ja kehityssarjoihin, vaan niissä tulee määrääväksi funktio ja se kokonaisuus, johon ne yksityiskohtana kuuluvat, ja ympäristö, johon ne liittyvät". ⁷ Typologisten kehityssarjojen kumouduttua nähdään työvälineiden synty uudelta kannalta: "ne ovat kertakaikkisia keksintöjä jokapäiväisen toimeentulon turvaamiseksi ja olemassaolon taistelun helpottamiseksi". ⁸ Ja edelleen: "Esineen muotoa ja käyttömenetelmiä on mahdoton selittää tuntematta mitä tarkimmin paikalliset tekijät, so. koko funktio, johon esine ja menetelmä kuuluvat, sillä ympäristön, tekniikan ja olosuhteiden sanelema tarkoituksenmukaisuus on hallitseva piirre kaikille yksinkertaisimmillekin pyynti- ja työkaluille ja niiden käyttömenetelmille." ⁹ Tässä kulttuurin yleinen funktionaalisuus huipennetaan jo poikkeukseksi teleologiaksi. "Olen yhä enemmän vakuuttunut tarkoituksenmukaisuuden valtavasta merkityksestä sekä käyttötekniikan, funktion, ja ympäristön vaikutuksesta. On suorastaan syytä puhua tarkoituksenmukaisuuden laista", toteaa Kustaa Vilkuna. ¹⁰

Tarkoituksenmukaisuusopista ei enää ole pitkä matka kolmannen teesiin: *jokainen kulttuurin piirre on välttämätön ja korvaa-*

⁶ MATTI KUUSA, Funktio, eräs kansanrunoudentutkimuksen uudistermi. Poljan neito, Kalevalaisten naisten liiton julkaisu (1956), 29—30.

⁷ KUSTAA VILKUNA, Suomalais-ugrilaisesta kansatieteestä. Ks. viimeksi T. VUORELAN toimittamasta kirjasta Kansatieteen ongelmia (Helsinki 1958), 15.

⁸ KUSTAA VILKUNA, Lohenkalastus kokonaisuutena. Ks. viimeksi kirjasta Kansatieteen ongelmia, 123, 125.

⁹ VILKUNA, Lohenkalastus kokonaisuutena, 125.

¹⁰ VILKUNA, Suomalais-ugrilaisesta kansatieteestä, 16.

maton sen kokonaisuuden kannalta, johon se kuuluu. Lainattakoon jälleen Kustaa Vilkun tutkielmaa: "Lohen käyttäytymiseen perustuvat pyyntimahdollisuudet olivat tietenkin jo kivikaudella aivan samat kuin nykyäänkin, joten kaikkia näitä pyydyksiä on tarvittu niin kauan kuin ihminen Pohjolassa on perustanut kesäpuolen talouden loheen ja siikaan. Siten ahraimet, lipot, ranta-, karsina- ja koskipadot pyydyksineen, nuotat, kultteet, saaruat ja verkot ovat muodostaneet ehyen vuotuisen pyyntikokonaisuuden, joka yhdenkin puuttuessa olisi mennyt rikki. Muinaisaikoina pyyntikokonaisuus oli sitäkin tärkeämpi, kun ei voitu koota kestäviä varastoja."¹¹

Sitaattikokoelma riittänee osoittamaan sen, että jokainen funktionalismin kolmesta perusväittämästä on jo kotiutunut suomalaiseen kansatieteeseen ja kansanrunoudentutkimukseen. Osaksi tämä lienee tapahtunut implisiittisesti päätelmien teon yhteydessä; huomattakoon, ettei kukaan mainituista tutkijoista siteeraa esimerkiksi Malinowskia, joka nuo väittämät on ensimmäisenä ja selvimmin formuloinut. Ilmeisesti funktioajattelulla on omat itsenäiset, loogiset seurauksensa; kun tälle tielle on kerran lähdetty, on ennen pitkää ollut pakko päätyä noihin kolmeen postulaattiin.

Anglosaksinen sosiaaliantropologia ja sosiologia on paljon suoraanaisemmin ollut funktionalismin isien Malinowskin ja A. R. Radcliffe-Brownin vaikutuksen alainen. Samat perusväittämät ovat olleet voimassa sielläkin, tosin sosiologisempaan asuun sanoitettuina. Siinä missä kansatieteilijä puhuu kulttuurista ja ihmiselämän turvaamisesta, puhuu sosiologi yhteiskunnasta ja sen säilymisestä. Niinpä sosiologinen teesistö saa seuraavan asun: 1) koko yhteiskunta on funktionaalisesti yhtenäinen, 2) kaikilla tavoilla, uskomuksilla, instituutioilla ja muilla kulttuurin muodoilla on yhteiskunnan säilymisen kannalta elintärkeä tehtävänsä, 3) kaikki kulttuurin muodot ovat välttämättömiä ja korvaamattomia yhteiskunnan olemassaololle.

Ennen kuin on mahdollista pohtia näiden perusoletusten paikkansapitävyyttä, on syytä hetkeksi palata ajassa taaksepäin.

2. Funktionalismin synty

Funktionalismi kuuluu niihin tieteellisen ajattelun valtavirtauksiin, jotka etsikkoaikanaan nopeasti leviävät eri tieteenalojen väli-

¹¹ VILKUNA, Lohenkalastus kokonaisuutena, 123—124.

sistä raja-aidoista piittaamatta. Kulttuurintutkimukseen funktioajatelu ilmestyi melko myöhään, vasta 1920-luvulla, kun taas monissa muissa tieteissä se pääsi muotiin jo 1800-luvun viimeisellä neljänneksellä. Vuosisatamme alkukymmenillä vakiinnuttivat asemansa mm. funktionaalinen filosofia, psykologia, biologia, kansantaloustiede, oikeusoppi, valtio-oppi ja lääketiede. Populäärin merkityksensä funktionalismi sai lähinnä arkkitehtuurin välityksellä. H. M. Kallen luonnehtii tätä maailmankuvan muutosta sanomalla, että "rakenteen" sijalle tuli "funktio" tieteellisen selitystekniikan tärkeimmäksi aseeksi.¹² Statiikka muuttui dynamiikaksi: huomio siirtyi "jäsenistä" ja "perusaineksista" "suhteisiin" ja "toimintoihin"; "pysyvien muotojen" vaiheilla alettiin nähdä jatkuvaa liikkeessä oloa ja kehitystapahtumia, staattinen organisaatio korvautui dynaamisilla kaavoilla; muuttumattomien elementtien kompositio hajosi vastakkain iskevien vaikutusten, kriisien ja integraation alati vaihtuviksi prosesseiksi jne. Kallen haluaa johtaa tämän muutoksen juuret darvinismista, mutta ainakaan kansatieteen kohdalla tämmöinen päätelmä ei voi pitää paikkaansa. Funktionalismi pyrki päinvastoin antamaan kuoliniskun evolutionistiselle alkuperäteorioinnille, jonka varhaisia klassikkoja olivat Bachhofen (1861), Maine (1861), McLennan (1876), Morgan (1877) ja Tylor (1871).

Bronislaw Malinowski syntyi Krakovassa v. 1884, siis vuosikymmenellä, jonka aikana mm. A. Bastian, Fr. Ratzel, A. Lang, E. Westermarek ja J. G. Frazer kirjoittivat kuuluisuutta saavuttaneita teoksiaan. Malinowski aloitti fyysikkoua ja matemaatikkona, mutta joutui sairauden takia luopumaan tutkimustyöstä. Toipilaana hän lueskeli Frazerin *The Golden Bough*'ta, innostui alaan ja päätti ruveta kansatieteilijäksi. Aluksi hän opiskeli pari vuotta Leipzigissa "kansainpsykologiaa" Wilhelm Wundtin ja vertailevaa taloustiedettä K. Bücherin johdolla. Vuonna 1910 Malinowski siirtyi Lontooseen C. G. Seligmanin oppilaaksi ja työskenteli myöhemmin myös Frazerin, W. H. R. Riversin ja A. C. Haddonin johdolla. Vuosisadan vaihde oli tuonut näköpiiriin aivan uuden tutkijatyypin, "kenttä-tutkijan", joka vaivojaan säästämättä osallistui suurisuuntaisiin tutkimusretkiin. 1800-luvun kansatieteilijä oli ollut nojatuolitiedemies,

¹² H. M. KALLEN, *Functionalism*. *Encyclopaedia of Social Sciences* VI (1931), 523—525.

parhaassa tapauksessa museomies, jolle lähetyssaarnaajat, tutkimusmatkailijat ym. toimittivat aineistoa. Kasku kertoo uskontopsykologi William Jamesin kerran kysyneen Sir James Frazeriltä viattomasti, keitä alkuasukkaita tämä oli henkilökohtaisesti tavannut. Frazer huudahti kauhistuneena: "Taivas varjelkoon!" Silloisen kansatieteen suurmies ei ollut tavannut ketään niistä miljoonista ihmisistä, joiden kulttuuria hän niin suvereenisti kuvasi.

Malinowskin ensimmäinen teos *The Family among the Australian Aborigines* (1913) oli vielä sellaisen kamarioppineisuuden tuote, jota vastaan hän myöhemmin kiivaasti hyökkäsi. Käänteentekeviä olivat matkat Uuteen Guineaan ja Melanesiaan, Trobriandin saariin. Maailmansodan kuohuttaessa Eurooppaa Malinowski oleskeli yhteensä noin kaksi vuotta saarelaistensa luona vuosina 1915—1918; työnsä tuloksia hän julkaisi teoksessa *Argonauts of the Western Pacific* (1922). Ilmestymisvuotta voidaan pitää kansatieteellisen funktionalismin syntymävuotena, sillä silloin tuli julkisuuteen myös A. R. Brownin (myöhemmin Radcliffe-Brown) teos *The Andaman Islanders*, joka käsikirjoituksena oli ollut valmiina jo pitkäähkön aikaa. Ajankohta oli ilmeisesti kypsä uuden opin esiinmarssille: toisistaan riippumatta syntyneiden teosten joukkoon voidaan nimittäin vielä liittää kolmaskin, saksalaisen Richard Thurnwaldin *Gemeinde des Banaro* (1921), joskin siinä alun alkaen koetetaan sovittaa yhteen funktionalistinen ja historiallinen tutkimustapa eikä se siis näin ollen edusta puhdasoppisinta funktionalismia.

Maailmansotien välisenä aikana Malinowski oli sukupolvensa merkittävin kansatieteilijä Englannissa. Lontoon yliopiston sosiaali-antropologian professuurin hän sai 1924, ja vuonna 1927 hänelle uskottiin "First Chair in Anthropology". Opetustoiminta tapahtui enimmäkseen London School of Economicsissa, jossa hän kasvatti suuren joukon oppilaita (Firth, Evans-Pritchard, Schapera, Mair, Fortes, Richards, Hunter, Hogbin). Malinowski saattoi hallita monarkin tavoin, sillä hänen ainoa huomattavampi antagonistinsa Radcliffe-Brown kierteli opettajana Etelä-Afrikan, Australian ja Amerikan yliopistoissa. Lukuisissa monografioissaan Malinowski turvautui lähinnä omiin trobriandilaisiin aineskokoelmiinsa; myöhemmät kenttätöyt Arizonassa, Meksikossa ja Itä-Afrikassa eivät merkittävästi tuottaneet tulokseksi mitään julkaisuja. Niinpä hänen teorianmuodostuksensa tukeutuu itse asiassa yhdestä ainoasta kulttuurista

tehtyihin havaintoihin. Esitelmämatkat Amerikkaan 1926 ja 1933 antoivat herätteitä etenkin eräille R. H. Lowien historiallisen koulun oppilaille (Margaret Mead, Ralph Linton). Malinowski kuoli Yhdysvalloissa 1942, juuri kun hänet oli päätetty kutsua Yalen yliopiston professoriksi.¹³

Varhemmassa tuotannossaan Malinowski usein korostaa, että hänen metodinsa on ”pääosiltaan syntynyt kenttätyössä”. Hän kehoittaa lukijoitaan astumaan kanssaan ”teoreetikon umpikammioista antropologisen kentän vapaaseen ilmaan” ja antaa ymmärtää, etteivät hänen päätelmänsä perustu mihinkään teoriaan, vaan elävästä kansankulttuurista välittömästi tehtyihin havaintoihin. Taitava kenttätutkija Malinowski epäilemättä olikin: hän osaa erottaa hyvät perinteenkannattajat huonommista, osaa arvioida saamiensa tietojen luotettavuutta, puhuu asiantuntevasti haastattelutekniikan vaatimuksista, suorittaa taitavasti perinnelajianalyyseja jne. Aivan ilman teoreettisia eväitä Malinowski tuskin kuitenkaan Trobriandeilleen matkusti. Eräät hänen elämäkertojansa arvelevat hänen tutustuneen jo melko varhain Chicagon funktionaalisen psykologian koulun teeseihin, joissa mm. vaadittiin, että sielunelämän tapahtumia oli tarkasteltava ”suhteessa siihen yhteyteen (context), johon ne kuuluvat”.¹⁴ Jo hänen opettajansa Wilhelm Wundt oli toistuvasti puhunut ”kokonaisuusiksi yhdistyvistä elementeistä” ja tähdentänyt, että kulttuurin peruskiviä ei löydetä erillisiä yksilöitä, vaan normeja luovia ryhmiä tarkkailemalla. Tärkein ponnin lienee kuitenkin ollut Malinowskin tyytymättömyys vallassa oleviin etnologisiin teorioihin. Elettiin parhaillaan evolutionistis-psykologisten alkuperäteorioiden ja kulttuuripiirejä muovailevan, ihmiskunnan kehtoa etsivän diffusionismin välisen kiistan aikaa. Edellinen suunta haki uskomusten ja tapojen syntyä ihmissuvun varhaisilta kehityskausilta, puhui jäänteistä, alkukantaisen ajattelun virhepäätelmistä jne. ja selitti saman-

¹³ Malinowskin elämäkertatietoja ks. esim. C. P. MURDOCK, Bronislaw Malinowski. *American Anthropologist* 45 (1943), 441—451. HELMUT MÖLLER, Untersuchungen zum Funktionalismus in der Volkskunde (painamaton väitösk. Göttingen 1954; julkaistu myöhemmin mikrokortteina The Microtext Publishing Corporationin, New York, toimesta), 24 ja seur. A. I. RICHARDS, Bronislaw Kaspar Malinowski. *Man* XLIII (1943), n:o 1. RAGNAR NUMELIN, Bronislaw Malinowski, en internationell sociolog. *Finsk Tidskrift* 134 (1943), 219—228.

¹⁴ Ks. MÖLLER mt., 29.

tapaisten kulttuuripiirteiden esiintymät polygenesiksen tuloksiksi. Jälkimmäinen suunta taas pani erityistä painoa kulttuuripiirteiden muotokriteereille, yritti luoda historiaa "historiattomillekin" kansoille arkeologian ja kielitieteen avulla, kaavaili kulttuurin leviämistä väyliä ja kannatti monogeneettistä selitystapaa. Malinowski ilmoitti jättävänsä alkuperän, kehityksen ja historian ongelmat sikseen. Hän ei halunnut omaksua atomistista näkemystä; sen mukaan kulttuuri oli täynnänsä erillisiä, vaeltavia elementtejä, joilla ei ole kiinteitä keskinäisiä suhteita ja joiden historiaa voidaan tutkia erikseen, ympäristöstä piittaamatta. Tällaisessa antikvaarisessa kansatieteessä esineistä, tavoista ja uskomuksista tuli museoartikkeleita, joita siirrettiin kaapista toiseen. Erityisen happamesti Malinowski suhtautui Fr. Graebnerin teorianmuodostukseen (*Methode der Ethnologie*, 1911); hän nimitti tätä suorasukaisesti "museomyyräksi".

Selkeimmin Malinowski on määritellyt funktionalisminsa tietosanakirjoihin laatimissaan artikkeleissa "Anthropology", "Social Anthropology" ja "Culture".¹⁵ "Tämä teoria pyrkii", hän sanoo, "selittämään antropologiset tosiasiat kaikilla kehitystasoilla niiden funktioiden perusteella, sen osuuden perusteella, joka niillä on kulttuurin yhtenäisessä järjestelmässä, ja sen tavan perusteella, jolla ne suhtautuvat toisiinsa tässä järjestelmässä."¹⁶ "Kaikella sivilisaatiolla, jokaisella tavalla, esineellä, idealla ja uskomuksella on jotkin elintärkeät funktionsa, niillä on jokin tehtävä suoritettavanaan ja ne ovat toimivan kokonaisuuden korvaamattomia osia. — — Tämä menetelmä ei tähdennä pelkästään kulttuurin dynaamisista luonnetta, vaan myös sen orgaanista ykseyttä."¹⁷ "Kulttuurin analysointi ainesosasiinsa, näiden osasten suhteet toisiinsa, niiden suhteet ihmisorganismien tarpeisiin, ympäristöön ja yleisesti tavoiteltuihin inhimillisiin päämääriin, joita ne palvelevat, ovat antropologian keskeisongelmia."¹⁸ Toisin sanoen: 1) kulttuuri on orgaanisesti yhtenäinen kokonaisuus, 2) jonka kaikilla osilla on funk-

¹⁵ B. MALINOWSKI, *Anthropology*. Encyclopaedia Britannica 13. painos (1926). *Social Anthropology*. Encyclopaedia Britannica 14. painos (1929). *Culture*. Encyclopaedia of Social Sciences IV (1931).

¹⁶ MALINOWSKI, *Anthropology*, 132—133.

¹⁷ MALINOWSKI, *Anthropology*, 133. *Social Anthropology*, 864.

¹⁸ MALINOWSKI, *Culture*, 623.

tionsa, tehtävänsä, ja 3) jokainen noista osasista on toimivan kokonaisuuden kannalta korvaamaton.

Tässä ei ole mahdollista tarkemmin kuvailla sitä, kuinka Malinowski käytännöllisessä tutkimustyössä katsomuksiaan sovelsi ja minkälaisia tuloksia hän saavutti. Myöhemminä vuosinaan hän alkoi yhä enemmän korostaa biologisten perustarpeiden asemaa kaiken kulttuurianalyysin lähtökohdana. Kulttuurin dynamiikassa oli hänen mielestään nähtävä kahden komponentin vuorottelu: biologiset tarpeet synnyttävät jatkuvasti tyydyttämisen ongelmia, ja nämä ongelmat ratkaistaan kulttuurin tarjoamien vastausten (cultural responses), perinteellisten ajatuskaavojen ja käyttäytymismallien avulla. Tästä seuraa väite, että "funktio merkitsee aina tarpeen tyydyttymistä".¹⁹ Jonkin instituution funktio on yhtä kuin niiden tulosten nautinta, jotka instituution ylläpitäjät toiminnallaan saavat aikaan.²⁰ "Funktionalismi on perusluonteeltaan teoria orgaanisten, so. yksilöllisten, tarpeiden muuntumisesta sovelletuiksi kulttuuritarpeiksi ja -välttämättömyyksiksi."²¹ Malinowskin pohdiskeluja on helpompi ymmärtää, kun muistetaan, että hänen pyrkimystään leimasi halu irrottaa antropologia historiallisten tieteiden katraasta ja luoda siitä "a real science", so. jonkinlainen luonnontiede. Tässä tarkoituksessa hän jopa jakoi biologiset perustarpeet ja niitä vastaavat "cultural responses" seitsemään pääryhmään; tähän pohjakaavioon oli kaikki kulttuurissa tapahtuva toiminta palautettavissa.²² Moinen synteesi ei kuitenkaan saa lukijaa uskomaan, että ihmiselämän tarvedynamiikka olisi muutamiin kaavoihin puristettavissa. Malinowskin "neat impatience with verbal definitions" (R. Firth) korostuu näissä myöhäiskauden teoksissa, joissa tuoreet kenttähavainnot jäävät lopulta kokonaan syrjään ja tilalle tulevat hätköiden muotoillut teoreettiset yleistyksset.

3. *Funktion merkitysoppia*

Malinowski ei koskaan onnistunut täysin tyydyttävästi määrittelemään keskeistermiensä sisällystä. Kaavamaisuudesta häntä ei

¹⁹ B. MALINOWSKI, *A Scientific Theory of Culture* (Chapel Hill 1944), 159.

²⁰ B. MALINOWSKI, *Freedom and Civilization* (New York 1944), 163.

²¹ B. MALINOWSKI, *The Group and the Individual in Functional Analysis*, *American Journal of Sociology* 44 (1939), 962.

²² MALINOWSKI, *A Scientific Theory of Culture*, 91—119.

tässä kohden voi syyttää, pikemminkin malttamattomasta kiirehtimisestä. Kun hän määritteli jonkin tavan funktion, hän lähti milloin tavan sisällöstä, käyttöyhteydestä, käyttötarkoituksesta, milloin taas tavan suhteesta muihin tapoihin, tavan yksilöpsykologisista edellytyksistä, sosiaalisista seurauksista, sen suhteesta biologisiin perustarpeisiin jne. Toisinaan hän puhui esim. magian funktiosta ikään kuin hänen mielessään olisi väikkynyt jonkinlainen *summa totius magiae*, kaikkiin yksityistapauksiin soveltuva teesi; toisinaan hän taas puhui jonkin käytänteen ”tärkeimmistä funktiosta” antaen ymmärtää, että käytänteellä oli muitakin, mainitsematta jääviä funktioita. Selitysaspektien vapaa vaihtelu ja tilanteen mukainen uudestaanryhmittely loivat varsin kirjavan terminologisten tottumusten loren, varsinkin kun Malinowski ei useinkaan välittänyt suhteuttaa väitteitään siihen, mitä hän aikaisemmin oli sanonut. Hänen ilmiömäinen joustavuutensa on saanut vakuuttavan näytön *Man*-lehden palstoilla viime vuosikymmenellä käydyssä keskustelussa.²³ Siinä kiistapuolet perustelevat vastakkaisia käsityksiään eri yhteyksistä otetuilla Malinowskin sitaateilla.

Malinowskin vaikutus varsinaiseen kansatieteeseen on ollut paljon suurempi kuin Radcliffe-Brownin, jonka funktioteoriasta kohta tulee puhe. Tästä johtunee se seikka, että myöhemmät kansatieteen funktionalistit ovat käyttelleet funktio-termiä tilanteen ja tarpeen mukaan, määrittelyvaikeuksiin kummemmin takertumatta. Helmut Möller on väitöskirjassaan koettanut seurailta noita implisiittisiä merkityksenvaihdoksia ja todennut, että sanaa käytetään seuraavissa merkityksissä: 1) ilmoittamaan, että jokin on toimiva tai toiminnassa (*in-Funktion-sein*), 2) osoittamaan suhdetta joidenkin välillä (*Funktion zwischen...*), 3) osoittamaan, että jokin on riippuvainen jostakin (*Funktion von...*), 4) osoittamaan, että jollakin on funktio, (elintärkeä) tehtävä, käyttötarkoitus (*Funktion eines etwas...*).²⁴ Termillä on toisin sanoen korostettu milloin mitäkin funktionalististen perusväittämien kohtaa.

Funktion monimerkityksisyys on antanut useille tutkijoille aiheen etsiä sopivaa työnjakoa eri käsitteiden välille. Teoksessaan *The Study*

²³ Ks. E. E. EVANS-PRITCHARD, *Social Anthropology — Past and Present*. *Man* 1950, n:o 198. Keskustelu jatkui lehden seuraavissa numeroissa.

²⁴ MÖLLER, *mt.*, 18—23.

of Man (1936) Ralph Linton esitti, että mitä tahansa kulttuurin piirrettä tutkittaessa voidaan kiinnittää huomio neljään seikkaan, nimittäin "muotoon", "merkitykseen", "käyttöön" ja "funktioon". Muoto ja merkitys edustaisivat tässä piirteen passiivisia, staattisia kvaliteetteja, käyttö ja funktio taas dynaamisia. Muotoon kuuluu piirteen havaittava hahmo (esim. kirveen muoto, tavan kaava, uskomuksen sisältö jne.). Merkityksen Linton määrittelee niiksi subjektiivisiksi, usein tiedostamattomiksi ja käyttäytymisessä vain epäsuorasti ilmeneviksi assosiaatioiksi, joita yhteisö liittää piirteeseen (esim.: länsimaissa musta on surun väri, kiinalaisilla taas valkoinen). Kun kirvestä käytetään eri tarkoituksiin, esim. puunhakuuseen, sodankäyntiin, rituaalisen tanssin yhteydessä jne., ei Lintonin mielestä ole aiheellista puhua kirveen funktioista, vaan yksinkertaisesti vain käytöstä. Kirveen funktio voidaan määritellä osoittamalla, mitä yksilöllisiä ja yhteisöllisiä tarpeita se täyttää, mitä käyttäytymiskaavoja se mahdollistaa jne.²⁵ Bealsin ja Hoijerin antropologian oppikirja näkyy suosittavan Lintonin terminologiaa²⁶, mutta laajaa kannatusta se tuskin tulee saamaan edes Amerikassa, vaikka Linton onkin tunnettu auktori. — Kielteisenä kuriositeettina voisi mainita W. Milken kirjoituksen *Der Funktionalismus in der Völkerkunde*, jossa semanttinen tarkastelu päätty pessimismiin: funktion käsitteellä ei ole mitään täsmällistä sisällystä, sen kohdalla vallitsee sellainen "Bedeutungswirrwarr", että ainoaksi poispääsytieksi jää luopuminen koko sanan käytöstä.

Voi syystä epäillä, tuleeko funktion ahdistaminen yhteen ainoaan merkitykseen koskaan onnistumaan. Termin monikäyttöisyys on luonnollinen seuraus niiden selitysaspektien monilukuisuudesta, joista käsin jonkin kulttuuripiirteen funktio voidaan määritellä. Vastaus kysymykseen "funktio suhteessa mihin?" edellyttää suhteutus pohjan valintaa, ja vaali voi eri yhteyksissä osua eri seikkoihin. G. Bateson on tarkkaillut asiaa tältä kannalta ja luettelee kysymykseen tulevia suhteutus pohjia seuraavaan tapaan: 1) inhimillisten tarpeiden väli-

²⁵ RALPH LINTON, *The Study of Man* (New York 1936), 401—421.

²⁶ R. L. BEALS & H. HOIJER, *An Introduction to Anthropology* (New York 1954), 620—621.

²⁷ W. MILKE, *Der Funktionalismus in der Völkerkunde*. *Schmollers Jahrbuch* 61 (1937), 513—533.

tön tyydyttäminen, 2) tarpeiden epäsuora tyydyttäminen; 3) tarpeiden modifiointi, muuntaminen, soveltaminen, 4) yksilöiden mukauttaminen, harjoittaminen, 5) ryhmien integraatio, yhtenäistäminen, 6) kulttuurielementtien keskinäiset suhteet ja riippuvuudet, 7) status quon, so. normaalin elämänjärjestyksen ylläpitäminen.²⁸ Eivätkä mahdolliset selitysaspektit vielä tähänkään lopu.

Se merkitystehtävä, johon "funktio" alun perin joutui ja jossa sitä nykyäänkin tarvitaan, on käyttöyhtey s. Arkistoaineksella operoiva kansatieteilijä ja kansanrunoudentutkija joutuu usein pohtimaan aineksen kerääjiltä huomioimatta jäänyttä seikkaa: mikä on tutkimani esineen, uskomuksen, tavan, sananparren, runon jne. käyttöyhteys? Ongelman tähdentäminen ei tietenkään ole tarpeen silloin, kun käyttöyhteys on ilmiselvä, kaikissa tiedonannoissa vahvasti dokumentoitu. Mutta on kosolti rajatapauksia: on runoja, joiden riittifunktiosta on vain pari tietoa; on sananparsia, joiden käyttötilanteita ei ole missään kuvattu; on loitsuja, joiden käyttöyhteyttä kerääjä kuvaa vain parilla sanalla ("nuotan pilauksesta päästö", "tulen vihojen parantamiseen", "metsälle mentäessä"), vaikka todellisuudessa tuo loitsu on monimutkaisen, erilaisista taioista ja käytäytymissäännöistä koostuvan toimintaprosessin osa. Tällaisissa tapauksissa voi jo pelkkä käyttöyhteyden osoittaminen ja kuvaaminen olla kiinnostava tutkimustulos.

"Käyttöyhteys" voi olla aivan neutraali merkitykseltään, siis samaan tapaan kuin englannin "context" tai meilläkin kielitieteessä käytetty "konteksti", mutta usein siihen liitetään "tehtävän" tai "tarkoituksen" vivahteet. Perinnepsykologisesta näkökulmasta tarkastellen on kuitenkin *aktuaalistumistilanne* näitä vivahteita tärkeämpi funktion merkitys. Tiedämme, että jokin kuvitelma, esim. "karjasuojanhaltija suosii tietynväristä eläintä", on olemassa, mutta haluamme tietää myös, milloin tuo kuvitelma on aktuaalistunut perinteenkannattajien mielessä. Apriorinen vastaus kai kuuluisi: silloin kun jokin eläin menestyy erikoisen hyvin. Mutta funktioanalyysi osoittaa, ettei asia ole näin yksinkertainen. Ensiksikin todetaan, että kuvitelma voi liittyä vain läävässä — ei laitumella — olevaan eläimeen. Kuvitelma voi aktuaalistua, 1) kun harkitaan

²⁸ G. BATESON, Naven: A survey of the problems suggested by a composite picture of a New Guinea tribe (Cambridge 1936), 28.

uuden eläimen ostoa (väri toimii tässä "ostovihjeenä": hankitaan haltijan suosimaa, "oikeaa" väriä oleva eläin), 2) kun huonosti menestyvä, sairas tai huonotuottoinen eläin on vaihdettu uuteen ja tämä alkaa "menestyä" (menestys on tässä suhteellista laatua; eläimen ei tarvitse olla erityisen hyvätuottoinen, vaan yksinkertaisesti vain terve, normaali, mutta kun sen vointia ja viihtymystä tässä koko ajan verrataan sairaaseen edeltäjään, syntyy vaikutelma hyvinvoinnista: "haltija suosii tätä eläintä"), 3) kun sairastellut eläin tervehtyy, "pääsee takaisin haltijan suosioon", 4) kun eläin ei lävässä yöpyessään sotke itseään sontaan, on aamulla puhtaampi kuin toiset eläimet, ja karjanhoitajalta säästyy puhdistamisen vaiva, 5) kun aamulla talliin mentäessä todetaan, että hevosen harjassa on "palmikot". Luettelo osoittaa ainakin sen, ettei jokin ylimalkainen parollinen "kuvitelma" on funktio karjanhoitajan traditiossa" vielä itse asiassa sano yhtään mitään. Vasta kun on vastattu kysymyksiin, missä, milloin, miten, minkä vuoksi kuvitelma on aktualistunut, voidaan funktioiden kuvaamiseen ryhtyä. Perinedynamiikan tärkeimpiä oivalluksia on, ettei elävä kansanperinne ole mikään monilajisen muistitiedon varasto tai museoidun tavaran aitta, jolta se arkistokokoelmia katselevasta voi näyttää. Kalastajan perinne on toinen kuin karjanhoitajan, metsästäjän jne., eikä kukaan heistä tarvitse kerrallaan käyttöönsä kuin pienen murto-osan hallitsemaansa perinteestä. Jotkut kuvitelmat ja käyttäytymiskaavat aktualistuvat kalendaarisesti, merkkipäivinä, toiset työsuoritusten määrävaiheissa, jotkut kasuaalisesti, onnettomuuksien yllättäessä, toiset ihmiselämän suurissa taitekohdissa jne. Yksi funktioanalyysin tehtävistä on vain tämä: palauttaa käytettävissä olevat tiedonaineokset niihin yhteyksiin, joihin ne elävässä todellisuudessa kuuluvat. Tehtävä voi tuntua vaatimattomalta, mutta tarjoaa hämmästyttävän paljon ongelmia.

Jos loitsu ja taikatapa ovat saman käyttäytymisprosessin osia, voidaan niiden yhteenkuuluvuus osoittaa sanomalla, että niillä on funktionaalinen suhde. Kysymys tuon suhteen kiinteydestä, ts. siitä, kuinka välttämättömiä nuo osapuolet riittikokouisuuden kannalta ovat, on erikseen pohdittava seikka. Tässäkin on syytä huomauttaa, ettei ilmiselvien yhteenkuuluvuuksien toteiluun ole aihetta (esim. "hevosella ja reellä on ajotilanteessa funktionaalinen suhde"). Lähes tuontapaisia truismeja funktionalistit

kuitenkin joskus hairahtuvat esittämään. Esimerkiksi Malinowski toteaa painokkaasti: "Olemme voineet todeta, että heimon funktio poliittisena yksikkönä on voiman organisoiminen hallintoa, puolustusta ja hyökkäystä varten."²⁹ M. Gluckman kertoo kaskun, jonka mukaan muuan Malinowskin oppilas päätti laajan tutkielman sanoihin: "Tosiasioiden tarkastelu pakottaa meidät päättämään, että johtajuuden funktio primitiivisissä yhteisöissä on toiminnan alulle paneminen ja järjestäminen."³⁰ Invarianssien etsintä, jota joskus on sanottu tieteellisen työn päämääräksi, voi funktioiden ja funktionaalisten suhteiden kohdalla viedä kerrassaan innostamattomiin tuloksiin. Kiinnostavia ja tutkimisen arvoisia ovat nimenomaan ne suhteet, jotka eivät ole aina voimassa pysyviä tai helposti havaittavia. Äskeiseen esimerkkiin palatakseni: kuvitelvilla "haltija vihaa tietynväristä eläintä" ja "haltija suosii tietynväristä eläintä" on toisinaan — ei aina — funktionaalinen suhde. Kun esim. ruskea lehmä sairastuu läävässä ollessaan, voi karjanhoitajan mielessä aktuaalistua kuvitelma "haltija ei siedä sen väriä" (edellytyksenä on tällöin usein jokin pieni värin poikkeavuus muista lehmistä). Eläintä vaihdetaan, se myydään ja tilalle tuodaan vaikkapa mustankirjava lehmä. Uuden eläimen vointia tarkkaillaan alkuaikoina huolekkaasti; jos se pysyy terveenä ja alkaa viihtyä läävässä, värikokeilun käsitetään onnistuneen ja kuvitelma "haltija suosii, hyväksyy tämänvärisen lehmän" aktuaalistuu — joutuakseen sekin jonkin ajan kuluttua pois päiväjärjestyksestä.

Funktioanalyysi edellyttää useimmiten perinnepsykologisten ja -sosiologisten kysymyksenasettelujen esilletuloa. Kun uskomuksen tai tavan käyttöyhteydet on osoitettu, on tutkittava, miten tuo uskomus tai tapa vaikuttaa yksilön ja ryhmän käyttäytymiseen, mitä se ihmisillä teettää. Huomion kohteena ei tällöin ole niinkään uskomus sinänsä, vaan sen seuraukset. Uskomuksen aktuaalistuminen merkitsee vastauksen löytymistä ihmismieltä askarruttavaan ongelmaan ja usein myös neuvoa, noudatettavaa toimintaohjetta. Kun eläimen väriä koskeva kuvitelma aktuaalistuu karjanhoitajan mielessä kriisiaikana, lehmän sairastaessa, tai silloin kun hän har-

²⁹ B. MALINOWSKI, *A Scientific Theory of Culture*, 115.

³⁰ M. GLUCKMAN, *An Analysis of the Sociological Theories of Bronislaw Malinowski* (Oxford 1949), 24.

kitsee uuden lehmän ostoa, se on samalla sekä vastaus kysymykseen (miksi lehmäni sairastaa? minkälaisen lehmän ostaisin?) että toiminta-ohje (hanki toisenvärinen eläin! osta oikeaa, haltijan suosimaa väriä!). Toimiin ryhtymistä kammitsoinut epävarmuus häviää ja karjanhoitajan käyttäytymistä leimaa luottamus siihen, että pulasta voidaan selvittää tai että uuden eläimen valinta onnistuu. Analyysi on toisin sanoen kohdistettava myös uskomusta tai tapaa ylläpitävien ihmisten tunne-elämään, heidän tarpeisiinsa, yksilöllisiin ja sosiaaliisiin ongelmiinsa, joita he — kulttuurinsa toimintamekanismia syvemmin tuntematta — ratkovat perinteen tarjoamiin ajatuskaavoihin ja käyttäytymismalleihin turvautumalla. On selvitettävä uskomuksen tai tavan funktionaaliset seuraukset yksilön ja yhteisön elämän määrätilanteessa. Tässä tehtävässä kansanelämäntutkija epäilemättä joutuu usein turvautumaan sosiaalitieteiden apuun. Käyttämäni esimerkki on mahdollisimman yksinkertainen, funktionaalisten seurausten kirjo on paljon monivivahteisempi heti, kun siirrytään ryhmäkäyttäytymisen piiriin, esim. häihin, karhunpeijaisiin, sairaanparannukseen jne., joissa tutkittavana on monimutkainen tapakompleksi ja roolijako.

Historiallista, vertailevaa tutkimustapaa sovellettaessa suoritetaan funktion tarkkailua hieman toisella tavalla kuin edellä on kaavailtu. On selvää, ettei seurailtaessa jotain aihetta, runoa, tarinaa, sananpartta kulttuurista toiseen voida joka toisinnon kohdalla pysähtyä kysymään, kuinka tuo tuote vaikutti niihin ihmisiin, jotka sitä käyttivät. Tämä edellyttäisi kulttuuritaustan syventämistä ja paikallisen miljöön tuntemusta enemmän kuin ongelmanasettelun kannalta on välttämätöntä. Huomio kohdistuukin nyt ennen muuta siihen, mitä käyttöyhteys, funktio, on vaikuttanut tutkittavaan perinnetuotteeseen. Linaan esimerkin Matti Kuuselta: "Virossa Ison tammen runosta tuli neitojen hilpeä keinulaulu: siispä tammi kasvoi vasta sulhasen nimelle istutettuna ja siitä laadittiin lapsenkätkyitä tai tavallisimmin kihlakirstu. Inkerin raisun juomalaulun mukaan tammi syntyi pellolle viskatusta jumalten oluenvaahdosta, ja siitä valmistettiin oluttynnyreitä, pikareita ja muita juomastiioita. Savo-Karjalassa Ison tammen runo kuuluu juhlalliseen pistoksensyntyloitsuun: pistosnuolet muka saivat tammesta alkunsa. Selvää on, ettei sen enempää loitsun kuin keinu- tai juomalaulun funktio ole alkuperäinen. Kyseessä on Uno Harvan, Y. H. Toivosen

ja Martti Haavion selityksen mukaan vanha aitiologinen runo maailmanpuuksi kuvitellun linnunradan synnystä ja 'kaatumisesta'. Runomuotoisen syntytarinan, muinaisajan pyhimpään ja keskeisimpään luonnontietoon perehdyttävän opetusrunon funktion väistyessä uudet käyttöyhteydet ohjasivat Ison tammen runon eri runoalueilla täysin eri suuntiin."³¹ Tarkkaillaan siis perinnetuotteen totuttautumista uuteen ilmastoon, ympäristöön sopeutumista. Tätä prosessia voisi nimittää funktion mukautumiseksi. Uudestaansopitus on varmaan useimmiten ollut ainutkertainen runoilijantyö: kun inkeriläinen runoilija kerran oli yleisönsä tarpeiksi tehnyt runosta juomalaulun, ei käyttöyhteys enää kummemmin vaikuttanut runoon. Näin siis yhtä ainoata aihetta jälkivä kehityshistoriallinen tutkimus voi hyötyä aiheen eri funktioiden silmälläpidosta. Menetelmän koetinkivenä on tietenkin primääristen ja sekundääristen funktioiden välinen rajankäynti.

Funktio-käsitteen käyttötapojen ja merkitysten tarkastelu vie siis siihen, ettei termin vakiintuneinta merkitystä ('käyttöyhteys, -tarkoitus, tehtävä') vastaan kannata taistella — kuten moni tutkija on taistellut. Sen sijaan kannattanee funktioanalyysin selitysaspekteja täsmentää ja lisätä. Tässä mielessä on edellä yritetty hahmottaa "funktionaalisten suhteiden", "funktionaalisten seurausten" ja "funktion mukautumisen" välistä terminologista työnjakoa. Mutta saatavissa on muitakin apuvälineitä; niistä seuraavassa.

4. *Funktio sosiologiassa*

Nykypäivän sosiologiassa funktiot määritellään "niiksi tavan tai instituution objektiivisesti havaituiksi seurauksiksi, jotka edistävät yhteiskuntajärjestelmän mukautumista ja soveltamista"³² Määritelmässä pannaan siis pääpaino niille seikoille, joita edellä nimettiin "funktionaaliksi seurauksiksi". Ensi katsannolta näyttää siltä kuin funktion käsitteeseen tässä liitettäisiin vaikeasti kontrolloitavaa arvostusta: puhutaan nimenomaan "edistävästä" seurauksista. Tätä vaikutelmaa kumoamaan on asetettu sana "objektiivivi-

³¹ KUUSI, mt., 30—31.

³² HAAVIO-MANNILA, mt., 3, 131. Haavio-Mannila seuraa ROBERT K. MERTONIN teoksessaan *Social Theory and Social Structure* (Glencoe 1949) luvussa "Manifest and Latent Functions" esittämää määritelmää, ks. s. 50.

nen". Määritelmällä on takanaan melko pitkä oppihistoriallinen traditio. Sekä sosiologiassa että kansatieteessä on kauan vallinnut tendenssi hahmottaa uskomusten, tapojen, esineiden jne. funktio-naaliset seuraukset yhteiskuntajärjestelmän säilymisen tai — niin kuin kansatieteilijä mieluummin sanoisi — yksilön ja yhteisön elämän turvaamisen kannalta positiiviseksi, hyödylliseksi ja edistäviksi. On päädytty eräänlaiseen kulttuurin "ihannemaisemaan", jossa kaikki elementit ovat tarkoituksenmukaisessa järjestyksessä ja toimivat moitteettomasti.

Funktio-käsitteen sosiologisen hahmotuksen vaiheita selviteltäessä on palattava funktionalismin toiseen oppi-isään, A. R. Radcliffe-Browniin. Hän otti lähtökohdaksi ranskalaisen sosiologin Emile Durkheimin määritelmän, jonka mukaan sosiaalisen instituution funktiona on pidettävä sen ja sosiaalisessa organismissa vallitsevien tarpeiden välistä vastaavuutta. Tämä lauselmä on samalla vanhin sosiaalitieteiden ja kulttuurintutkimuksen piirissä tavattava funktion määritelmä; se esitettiin vuonna 1895.³³ Radcliffe-Brown pyrki täsmentämään ja kehittämään ajatusta turvautumalla biologiseen analogiaan, "organismimalliin". Yhteiskuntaa voidaan verrata ihmisruumiiseen tai mihin tahansa elävään organismiin. Se ei ole pelkkä aggregaatti, osasten kasauma, vaan integroitunut kokonaisuus, jossa jokainen osa on riippuvainen toisista ja edistää kokonaisuuden toimintaa ja säilymistä. Aivan samoin kuin sydän pumppuaa verta tai vatsa sulattaa ruokaa, niin yhteisöruumiinkin eri elimet, tavat ja instituutiot, suorittavat välttämättömiä tehtäviä, ne tyydyttävät tarpeita tai — kuten Radcliffe-Brown halusi sanottavaksi — "olemassaolon välttämättömiä ehtoja". Malinowski ei pitänyt organismimallia suurensa arvoisena; hänen mielestään kulttuurin dynaamiset perustekijät, yksilölliset tarpeet, jäivät kollegan teorioissa liian vähälle huomiolle. Malinowskin mukaan kulttuuritradition tarjoamat "vastaukset" ja käyttäytymiskaavat auttavat yksilöä ratkaisemaan erilaisissa kriisitilanteissa syntyvät ongelmat, ne ts. tyydyttävät hänen biologisia ja psyykkisiä tarpeitaan, vaikuttavat kompensoivasti frustraatiotilanteissa jne. Radcliffe-Brownin ajattelun lähtökohdana taas oli koko ajan yhteiskuntarakenteen, sen toi-

---

³³ EMILE DURKHEIM, Règles de la Méthode Sociologique (Paris 1895).

mintu ja säilyminen, ja niinpä hän yksilönkin kohdalla haluaa tutkia ennen muuta sitä, millä tavalla kulttuuritraditio sopeuttaa ihmisen sosiaaliseen elämään, järjestelmän häiriöttömästi toimivaksi osaksi. Sanaa "tarve" hän tietoisesti vältti, samoin "kriiseillä" ja "ongelmilla" operoimista. Sen sijaan hän jatkuvasti toistaa väitettä, että yhteiskunnalla on orgaaninen rakenne ja että se on funktionaalisesti yhtenäinen. "Yhteiskuntarakenteen kaikki osat ovat yhteistoiminnassa siten, että niiden välillä säilyy riittävänasteinen harmonia ja koossapysyvyys, ts. ne eivät tuota sellaisia pysyviä konflikteja, joita ei kyettäisi poistamaan tai säännöstelemään."³⁴ Tätä taustaa vasten on ymmärrettävä Radcliffe-Brownin vaikeasti suomentuva määritelmä, jonka mukaan "— — 'funktio' on se hyöty, avustus (contribution), jonka toimiva osa tuottaa sille toimivalle kokonaisuudelle, jonka osa se on. Jonkin sosiaalisen käytänteen funktio on se apu (contribution), jonka se antaa koko sosiaaliselle elämälle, koko yhteiskuntarakenteen toiminnalle."³⁵ Niinpä esimerkiksi riittien funktio on siinä, että yhteisö niiden avulla vahvistaa joitakin perusluonteisia sosiaalisia arvoja ja siten "ylläpitää olemasaloaan".³⁶

Tuntuu selvältä, että Radcliffe-Brownin organismimalli vie yhteiskunnan funktionaalisen yhtenäisyyden väittämän ad absurdum. "Yhteiskunnan orgaaninen rakenne" ja sitä tutkiva "sosiaalinen fysiologia" ovat ajatusleikkejä, joissa holistisen filosofoinnin alta uhkaa kadota viimeisetkin pitkospuut. Radcliffe-Brownin sinänsä varsin täsmällisesti ja johdonmukaisesti muotoilluilla oppilausemilla on kuitenkin ollut melkoinen menestys. Englantilaisen sosiaaliantropologian nimekäs edustaja E. E. Evans-Pritchard moittii opettajansa Malinowskin epäjohdonmukaisuutta funktio-termin käytössä ja ottaa lähtökohdakseen Radcliffe-Brownin määritelmän sellaisenaan.³⁷ Myös varsinaisen sosiologian funktio-käsite on tuon saman määritelmän johdos.

³⁴ A. R. RADCLIFFE-BROWN, *Structure and Function in Primitive Society* (London 1952), 181. Tähän teokseen on koottu Radcliffe-Brownin tärkeimmät kirjoitukset.

³⁵ RADCLIFFE-BROWN, *mt.*, 181.

³⁶ RADCLIFFE-BROWN, *mt.*, 152.

³⁷ E. E. EVANS-PRITCHARD, *Social Anthropology* (London 1951), 53—55.

5. Häiriöfunktio

Amerikkalainen sosiologi Robert K. Merton on huomannut ne hankaluudet, joihin joudutaan, jos varhempien funktionalistien tapaan käsitetään tapojen funktionaaliset seuraukset aina positiiviseksi (vrt. "contribution"). Sosiaaliset käytänteet ja tunteet voivat olla funktionaalisia, so. sopeutumista edistäviä, joidenkin ryhmien kannalta, mutta samanaikaisesti dysfunktionaalisia, sopeutumista haittaavia, saman yhteisön muiden ryhmien kannalta. Esimerkiksi perheylpeyden tai ryhmän solidaarisuuden lisääntymistä on yleisesti pidetty yksiselitteisesti yhteiskuntajärjestelmän mukautumista ja sovellusta edistävänä ilmiönä, mutta mitalin toinen puoli on jäänyt huomiota vaille. Niinpä perheylpeyden lisääntyminen voi heikentää naapurisopua; jonkin ryhmän sisäisen solidaarisuuden korostuminen voi aiheuttaa häiriötä suhteissa johonkin toiseen ryhmään. Objektivisen kuvan saamiseksi on Mertonin mielestä välttämätöntä omak-sua funktion apukäsitteeksi dysfunktio eli häiriöfunktio.³⁸ Ja täydellisyysden vuoksi on vielä otettava huomioon ei-funktionaalisten eli afunktionaalisten seurausten mahdollisuus: on ts. olemassa myös seurauksia, jotka ovat ongelmanasettelun ("edistävä vai haittaava?") kannalta irrelevantteja!³⁹

Tällaiseen käsittekolmikkoon joudutaan siis turvautumaan sosiologiassa. Kansanelämäntutkimus ei kuitenkaan millään voi rajoittaa funktio-käsitteen käyttöä yhden ainoan kysymyksenasettelun piiriin; termi "funktionaaliset seuraukset" on paras säilyttää neutraalina, sillä voidaan tarkoittaa yhtä hyvin edistäviä kuin haitallisiakin ja myös muulta kannalta arvioituja seurauksia. Silti voi sosiologisen kysymyksenasettelun käyttö joskus osoittautua hedelmälliseksi. Esimerkiksi parausko on tyypillistä hyöty- ja haitta-vaikutusten risteilyaluetta. Kun karjanhoitaja huomaa karjaon-nensa vähentyneen (tämä voi johtua joko oman karjan tuoton huonontumisesta tai siitä, että naapurin karjan havaitaan menestyvän paremmin), antaa parakuvitelma tyydyttävän selityksen tapahtumalle ja samalla ohjeen vastatoimiin. Karjanhoitaja saa luot-

³⁸ Sosiologisen funktioterminologian suomennoksia ks. E. ALLARDT & Y. LIT-TUNEN, *Sociologia* (Porvoo 1958), 234, 301—302.

³⁹ MERTON, *mt.*, 50—51.

tamusta siihen, että hänen onnensa on parannettavissa, mutta samalla ilmestyy kateus ja viha järkyttämään naapurisopua ja johtaa avoimeen konfliktiin. Se kylän naisista, jota yleisesti ruvetaan pitämään parana tai paran lähettäjänä, saa kovan kohtalon: hänen tekoaan pidetään kauhistavana, siitä kuiskaillaan jatkuvasti, ja hänet suorastaan eristetään ryhmän piiristä. Epäilyihin voi joskus olla jonkinlainen aihe (nainen on esim. nähty taikojen teossa), mutta usein luulo kohdistuu kylän ahkerimpaan ja taitavimpaan emäntään, ja hän saa näin maksaa poikkeavuudestaan. Joidenkin huonompi-osaisten ryhmä "solidaaristuu", pohditaan vastatoimiin ryhtymistä jne., mutta samalla ristiriita kärjistyy ja energiaa tuhlautuu karjantuoton parantamisen kannalta toisarvoisiin seikkoihin. Aiemmin mainitulla kuvitelmallä "haltija suosii tiettyä väriä" on silläkin myös haitalliset seurauksensa: jos uutta karjaeläintä ostettaessa pidetään valintaperusteena vain väriä, on tuloksena epäilemättä usein huono kauppa. Tämäntapaiset esimerkit osoittanevat, etteivät uskomukset ja tavat aina ole yksiselitteisesti hyödyllisiä tai tarkoituksenmukaisia. Myönteisten seurausten ohella kannattaa huomioida kielteisiäkin. On toisaalta myös tähdennettävä, ettei kysymys "edistäviä vai haittaavia?" ole jokaisen kulttuuripiirteen kohdalla mahdollinen tai tarpeellinen. Juuri tästä syystä on mielestäni yritys kytkeä "funktio" pelkästään positiiviseen merkitykseen aiheeton ja tutkimusta rajoittava.

Merton pohdiskelee myös kysymystä, mistä on lähtöisin tuo positiivisten funktioiden yksinvalta. Hän arvelee syyksi sen, että varhemmat funktionalistit olivat pääasiassa primitiivisten yhteisöjen tutkijoita. Näissä yhteisöissä vallitsee — Mertoninkin mielestä! — rikkeettömämpi integraatio kuin uudenaikaisissa ja monimutkaisemmissa yhteisöissä. Kun siis tutkittiin yhteisöjä, joissa oli valalla korkea-asteinen sosiaalinen yhtenäisyys ja koossapysyvyys, siirrettiin havainnot koskemaan yhteiskuntia yleensä.⁴⁰ Mitään tällaista laatueroa ei primitiivisten ja nykyaikaisten yhteisöjen välille kuitenkaan voida ajatella. Kun tutkija tekee havaintoja jonkin luonnonkansan riittinäytelmistä, joissa yhteisö on läsnä in corpore ja joissa yhteisesti ilmaistaan usko riitin tarpeellisuuteen ja luottamus saavutettuihin tuloksiin, voi tietenkin syntyä vaikutelma poik-

⁴⁰ MERTON, *mt.*, 29.

keuksellisen tehokkaasta sosiaalistumisprosessista. Mutta tällöin usein unohdetaan, että se mitä on nähty, on itse asiassa reintegraatio-tekniikkaa. Alkukäntäisissä — ja nykyaikaisissa — yhteisöissä integraatioaste vaihtelee (jokin yhteisö voi olla keskimääräisesti ”sosiaalisempi” kuin jokin toinen; saman yhteisön integraatioaste vaihtelee eri aikoina), mutta varmaa on, etteivät pelon, epäluulon, kateuden ym. sosiaalisten häiriöiden lähteet koskaan tyystin ehdy.

”Positiivisten funktioiden” alkuperä löytyy luullakseni helpommin teoreetikon kamarista kuin kenttähavainnoista. Merton tuo häiriöfunktion käsitteen esille ikään kuin uutena asiana ja huomauttaa, ettei Radcliffe-Brownin olisi tarvinnut poistua suosimansa biologisen analogian piiristä päästäkseen oikeille jäljille. Elävät organismitkaan eivät aina ole funktionaalisesti yhtenäisiä: niilläkin on häiriöfunktionsa.⁴¹ Huomautus osoittaa, ettei Merton ole riittävän huolellisesti lukenut Radcliffe-Brownia. Kirjoituksessaan *On the Concept of Function in Social Science* (1935) tämä nimittäin ottaa kantaa juuri tähän ongelmaan. Hän muistuttaa, että jo viidenen esikristillisen vuosisadan kreikkalaiset puhuivat kaupunkivaltion hyvää järjestystä ja kitkatonta toimintaa tarkoittaen *eunomiasta*, sosiaalisesta terveydestä, jonka vastakohta oli *dysnomia*, yhteiskunnan sairaustila, toiminnan häiriintyneisyys. Tämäntapaisen kahtiajaon otti lähtökohdakseen Durkheim, joka pyrki funktio-käsitteensä avulla luomaan erityisen sosiaalipatologian. Durkheim etsi objektiivisia kriteerejä, joiden avulla voitaisiin todeta, oliko jokin yhteiskunta tiettyä ajankohtana eunominen vai dysnominen. Yksi mahdollinen kriteeri oli hänen mielestään itsemurhien lukumäärä. Radcliffe-Brown katsoi Durkheimin kuitenkin epäonnistuneen yrityksessään ja kiisti sosiaalipatologian mahdollisuuden. Hän selitti, ettei tässä kohden voida seurata biologista analogiaa. Kun organismi joutuu häiriötilaan, se ennen pitkää kuolee, lakkaa olemasta, mutta yhteiskunta ei kuole häiriöiden kohdatessa sitä, vaan tapahtuu rakenteellinen *m u u t o s*, mukautuminen.⁴² Tämän selityksen avulla Radcliffe-Brown eliminoi häiriöfunktion käsitteen teoriastaan, ja näin hän saattoi tyytyä operoimaan pelkästään positiivisilla funktioilla. Jos ajattelemme, mistä 1930-luvun funktionalistit, olivatpa

⁴¹ MERTON, *mt.*, 28—29.

⁴² RADCLIFFE-BROWN, *mt.*, 181—182.

he sitten alkukantaisten tai nykyaikaisten yhteisöjen tutkijoita, saattoivat löytää sosiologisen perustelun funktio-termille, kuuluu vastaus: Radcliffe-Brownilta. Se että juuri hänen vaikutuksensa on ollut ratkaiseva tai ainakin hyvin tärkeä, näkyy sosiologian ja eräillä tahoilla myös sosiaaliantropologian soveltamista funktion määritelmistä.

6. Ilmi- ja piilofunktio

Tapojen tutkimuksessa on käyttäytymisen subjektiivinen motivaatio, tapojen tiedostetut tarkoitukset ja päämäärät syytä pitää erillään käyttäytymisen objektiivisista seurauksista, tosiasiallisista vaikutuksista. Jos esimerkiksi arvostellaan maagisia käytänteitä pelkäämään niiden selitysten perusteella, joita niiden noudattajat antavat, joudutaan tuota pikaa umpikujaan. Vanhat teoriat primitiivisen ihmisen harha-assosiaatioista, virheellisestä logiikasta ja jopa perityhmyydestä ("Urdummheit" K. Th. Preuss) syntyivät pääasiassa juuri siitä syystä, ettei kyetty havaitsemaan tarkoitettua tulosta tuottamattomien menettelytapojen muita, sinänsä positiivisia seurauksia. Funktionalistitkin ovat joskus sekoittaneet tapojen subjektiivisen motivaation ja objektiivisen funktion. Merton ehdottaa mainitussa kirjoituksessaan *Manifest and Latent Functions*, että puhuttaisiin tavan ilmeisistä funktionaalisista seurauksista silloin, kun tavan kannattajien subjektiiviset käsitykset ovat oikeita, ts. pitävät yhtä havaittavien seurausten kanssa. Piileviä tavan seuraukset ovat silloin, kun tavan noudattajat eivät niitä tiedosta.⁴³ Käsiteparin avulla voidaan siis ilmoittaa käyttäytyjien faktinen tietämys tavan seurauksista tai sen puuttuminen. Pohjoismaisista tutkijoista on etenkin Albert Eskeröd korostanut faktisen tietämyksen ja kuvitelmien välisen rajankäynnin tarpeellisuutta.⁴⁴

Nimenomaan tapojen psykologinen ja sosiologinen tulkinta joutuu operoimaan piilevillä seurauksilla. Esimerkiksi taudinselitysten funktioita selvitellessä voi todeta, että parantamistoimituksella on silloinkin, kun potilaan terveyden palauttaminen ei tosiasiallisesti

⁴³ MERTON, *mt.*, 51, 61—81.

⁴⁴ ALBERT ESKERÖD, *Årets äring. Nordiska Museets Handlingar* 26 (Stockholm 1947), 44.

onnistu, positiivisia seurauksia varsinkin sen ryhmän kannalta, joka koki taudin ilmaantumisen ongelmaksi.⁴⁵ Nämä positiiviset seuraukset (taudin alkuperän selviämisestä aiheutunut ongelmallisuuden hälveneminen ja normaalin elämänjärjestyksen palautuminen) jäävät tavallisesti tiedostumatta; niitä voi pitää parannusriitin piilofunktioina. Juuri ne ovat parannusriittiä kannattava ja voimassa pitävä tekijä, sen tehokkuuden mitta. Erittäin monien tapojen ja käytänteiden säilymisedellytykset löytyvät tiedostamattomien psyykkisten ja sosiaalisten seurausten alueelta. Kun nuo edellytykset tunnetaan, muuttuu usea järjettömältä ja tarpeettomalta vaikuttava kuriositeetti järkeväksi, ainakin jossain mielessä ”tarkoituksenmukaiseksi” ilmiöksi tutkittavan kulttuurin kannalta.

7. Funktionalismin perusväittämien tarkastelua

Funktionalismin ensimmäisessä ja kolmannessa teesissä näkyvät selvimmin nykyajan tieteelliselle ajattelulle ominaisen holistisen näkemyksen jäljet. Kulttuuri on yhtenäinen kokonaisuus; sen osat eivät ole irrallisia, vaan niitä liittää toisiinsa keskinäisten riippuvuussuhteiden verkko; kulttuurilla on järjestelmä tai rakenne, jonka osat ovat kokonaisuuden toimintakyvyn kannalta korvaamattomia. Väitteet jäävät abstraktiseksi filosofoinniksi, ellei voida tyydyttävästi selvittää, minkälaisesta yhtenäisyydestä, kokonaisuudesta, rakenteesta ja riippuvuudesta oikeastaan on kysymys. Onko kulttuurilla kenties jokin autonominen, yleispätevä systeemi tai rakenne, joka voidaan nähdä toteutuneena kaikissa kulttuureissa? Teoksessaan *A Scientific Theory of Culture* (1944) Malinowski näyttää ajatelleen tällaista mahdollisuutta rakentaessaan kulttuurin yleisen peruskaavion biologisten tarpeiden ja niitä vastaavien instituutioiden varaan. Radcliffe-Brown meni vieläkin pitemmälle rinnastamalla yhteiskunnan rakenteen ja toiminnan elävän organismin rakenteeseen ja toimintaan. Kummankaan teorian ei voi katsoa ratkaisseen ongelmaa. Organismimalli on perin arveluttava metafora, eikä Malinowskin tarvesysteemille näytä löytyvän riittävää pohjaa psyko-

⁴⁵ L. HONKO, Varhaiskantaiset taudinselitykset ja parantamisnäytelmä. JOUKO HAUTALAN toimittamassa teoksessa *Jumin keko* (Forssa 1960), 98, 103, 111.

logiasta. Kenties meillä itse kullakin on kuvitelma, että kulttuurin täytyy koostua joistakin perustekijöistä, jotka toistuvat eri ihmis-yhteisöissä ajasta ja paikasta riippumatta. Mutta mitkä nuo perustekijät olisivat ja onko niistä hahmotettavissa minkäänlaista ”rakennetta”, on jo vastausta vaille jäävä kysymys. Vaikka voitaisiinkin vertailemalla rakentaa jonkinlainen kulttuurin ideaalikaava, on epäiltävää, lisäisikö se kaikessa harvapiirteisyydessään ja rankomaisuudessaan tietoaamme millään tavalla.

Jos kulttuurin toiminnanalojen välillä todella vallitsisi kiinteä riippuvuussuhde, olisi kai oletettavissa, että jokainen yhteiskuntarakenteessa tai taloudellisessa tilanteessa tapahtuva muutos aiheuttaisi jonkin muutoksen esimerkiksi uskonnollisten ajatuskaavojen alueella. Max Weber suoritti aikoinaan laajan vertailevan tutkimuksen löytääkseen tuollaisen riippuvuuden eri kulttuureista, mutta hän päätyi kielteiseen tulokseen. Mitään kiinteää vastaavuutta ei uskonnollisten ja sosiaalisten tai taloudellisten muutosten välillä ollut, sen sijaan kyllä erilaatuista vuorovaikutusta. Taloudellinen ja sosiaalinen tilanne saattoi provosoida uskonnollista ajattelua askarruttavia ongelmia, mutta noiden ongelmien ratkaisuyritykset voitiin ymmärtää vain kumulatiivisen uskontotradition tuloksina.⁴⁶

Epäilemättä kulttuurissa voidaan havaita relevantteja alakokonaisuuksia, joiden osien välillä vallitsee funktionaalinen riippuvuussuhde. Jokin pyyntimenetelmä, hääseremonia, nuorison seurusteluinstituutio jne. ovat helposti havaittavia kokonaisuuksia, joiden osien yhteenkuuluvuutta kukaan ei koskaan ole pyrkinytkään kiistämään. Se että pyyntivälinettä on tutkittava pyyntikokonaisuuden, häätapaa koko seremonian ja liekkulaulua ympäristön ja tilanteen kannalta, on järkevä vaatimus, ja tässä kohden funktionalistit ovat saavuttaneet päteviä, myös historiallista tutkimustapaa hyödyttäviä tuloksia. Mutta sielläkin missä riippuvuus todella on olemassa, on rakenteen tai järjestelmän vaatimusta toisinaan liiaksi kiristetty: juuri tämä ja vain tämä uskomus, tapa, esine jne. voi täyttää tuon välttämättömän tarpeen; jos se puuttuisi, menisi järjestelmä rikki eikä voisi toimia. Tätä väitettä on syytä lieventää funktionaalisten

⁴⁶ MAX WEBER, *Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie I—III* (Tübingen 1922—23). Ks. myös TALCOTT PARSONS, *Essays in Sociological Theory Pure and Applied* (Glencoe 1949), 62.

vaihtoehtojen ja substituuttien mahdollisuudella.⁴⁷ Esimerkiksi sairauden alkuperän, karjaonnan huonontumisen tai pyydysten ”pilauksen” alati toistuvat ongelmat voidaan ratkaista monin vaihtoehtoisin selityksin, joista mikään ei ole aivan korvaamaton. Vaihtoehtojen lukumäärä ei tietenkään ole rajaton, mutta useimmiten niitä kuitenkin löytyy. Puhe välttämättömistä tarpeista itse asiassa jo sisältää sen, että ne aina voidaan tyydyttää, edes jollakin tavalla. Aivan samoin kuin jollakin uskomuksella tai käytänteellä voi olla useita funktioita, samoin myös jokainen välttämätön tarve voidaan tyydyttää useammin eri tavoin.

Lienee toistaiseksi tyydyttävä siihen, että suhteellisen yksinkertaisessakin kulttuurissa, sanokaamme yhdessä ainoassa kyläyhteisössä, on tavaton määrä eri-ikäisiä, -lähtöisiä ja -käyttöisiä kulttuuripiirteitä, joiden keskinäistä riippuvuutta ei toisinaan voida määritellä muuksi kuin paikalliseksi läheisyydeksi, pelkäksi vierekäisyydeksi.⁴⁸ Relevantteja kokonaisuuksia kyllä löytyy, mutta niiden sisäistä integraatiota, rakennetta tai systeemiä tuskin koskaan voidaan verrata järjestelmänomaisuuden äärimmäisyssymboliin, elävään organismiin. Tutkittavat ”kokonaisuudet” on turvallisinta luonnehtia nominalismin hengessä, nähdä ne tutkijan hahmottamina järjestelminä ja ideaalityypeinä, joilla ei tarvitse olla täydellisen adekvaattia vastinetta todellisuudessa. Todettakoon tässä sivumennen, että vaikka funktionalistit ovat esittäneet myös kulttuurin kokonaisuutta koskevia väitteitä, he kuitenkin enimmäkseen ovat työskennelleet relevanttien (ala)kokonaisuuksien, ainakin jossain määrin yhtenäisten instituutioiden parissa. Hieman kyseenalainen kunnia kulttuurien ”kokonaishahmon” ja ”peruslaadun” etsinnästä kuuluu funktionalismin hahmopsykologiselle seurannaiselle, konfiguraationalismille, jonka tunnetuin edustaja on Ruth Benedict.⁴⁹ Esi-

⁴⁷ Vrt. MERTON, mt., 52—53.

⁴⁸ P. SOROKIN on teoksessaan *Social and Cultural Dynamics I* (New York 1937) pohtinut kysymystä, millä eri tavoilla kulttuurin piirteet voivat olla toisistaan riippuvaisia. Hänen jaotteluunsa, jossa erotetaan mm. ”spatial or mechanical adjacency”, ”association due to external factor”, ”causal or functional integration” ja ”logicomeaningfull integration” (ks. s. 15), ei ole tässä mahdollista puuttua.

⁴⁹ Ks. esim. F. M. KEESING, *Cultural Anthropology* (New York 1959), 155—162.

merkiksi Malinowski piti Benedictin pääteosta, jossa eri kulttuureja luonnehditaan apollonisiksi, dionyysisiksi jne., ”omituisena kirjana”. Tuntuu selvältä, että konfiguraationalistinen tutkimustapa vaatii harjoittajaltaan tosiasioiden tieteellisen hahmottamisen ohella myös huomattavaa taiteellista kykyä.

Funktionalismin toinen perusväittäjä ”jokaisella kulttuurin piirteellä on funktionsa” kohdistui alkuaan ennen muuta survivaaleihin, jäänteisiin, joiden avulla vertaileva, historiallinen tutkimus koetti konstruoida tietoja menneiden kulttuurikausien elämästä. Jäänteiden olemassaolon kategorinen kieltäminen onkin käsitettävä juuri tuota oppihistoriallista taustaa vasten. Nykyisin on funktionalismin ja historiallisen tutkimustavan välillä ammotanut kuilu jo miltei kokonaan umpeutunut. Useimmat funktionalistit myöntävät, että kulttuurin mukana kulkeutuu aina aineksia, joiden sisältö, merkitys ja funktio ei ole pelkän nykyhetken tiedoin selvitettävissä. Nykyaikaisen maalaistalon ullakolla lojuva pariton tuohivirsu, 80-vuotiaan vanhuksen särisevällä äänellä laulama nuorten tyttöjen liekkulaulu, muistissa säilynyt mutta käytöstä pois jäänyt taikatapa ovat jäänteitä jos mitkään. Aikojen kuluessa tavat, uskomukset ja esineet mukautuvat uusiin funktioihin, niillä on primäärisempiä ja sekundäärisempiä funktioita; käytöstä kokonaan poistetut ja funktiottomat kulttuuripiirteet joutuvat kirjaimellisesti romukoppaan ja ennen pitkää katoavat täydellisesti. Jäänteiden avaamista näkymistä voisi mainita esimerkkinä inkeriläisen hölmöläissadun, jossa mainitaan hölmöläisten vieneen kuolleensa ulos tuvan seinän alitse. Eräiden mm. suomensukuisten ja altailaisten kansojen noudattama vainajakäsittelytapa on ennen lopullista häviämistään mukautunut pilasadun bisarrimotiivin funktioon.

Toisaalta on ilmeisesti funktionalistien ansiota se, että jäänteiden käsitettä on tarkistettu ja että myös perinnetuotteiden sekundääri-funktiot alkavat vähin erin saada riittävää huomiota osakseen. — Mainittakoon, että Malinowskin viimeisessä, postuumissa teoksessa, jolla on oireellinen nimi *Dynamics of Culture Change* (1945), on jo seuraavanlaisiakin lauseita: ”Olen aina vaatinut, että rekonstruktio on ja pysyy yhtenä tieteellisen etnologian päätehtävistä. — Funktionaalinen metodi on asianmukainen, koska se ei sulje pois historiallisen retrospektion näkökulmaa.”⁵⁰ Tätä käsitystä vastustavia

⁵⁰ B. MALINOWSKI, *Dynamics of Culture Change* (New Haven 1945), 28, 62.

sitaatteja olisi tekijän varhemmasta tuotannosta helppo poimia; kannan tarkistukseen lienee vaikuttanut se, että Malinowski joutui johtamaan tutkimusohjelmaa, joka selvitteli afrikkalaisten kulttuurien välisiä kosketuksia. Manteren laajuiset näköalat olivat olennaisesti toiset kuin pienen trobriandilaisen yhteiskunnan. Eurooppalaisessa kansatieteessä on funktionaalisen ja kulttuurihistoriallisen tutkimus- aspektin yhteen sulattaminen sujunut alun alkaen melko tuskattomasti, kuten näkyy mm. Mathilde Hainin, Richard Weussin, Sigfrid Svenssonin ja Sigurd Erixonin tutkimuksista. Amerikkalaisella maa- perällä on sen sijaan joskus oltu paaviakin paavillisempia; tämä havaitaan esimerkiksi sellaisten vähemmän tunnettujen folkloristien kuin A. Lomaxin ja H. Halpertin kirjoituksista, joissa ollaan taipuvaisia hylkäämään vertaileva metodi ja kaavaillaan folkloristista tutkimusohjelmaa hieman haaveelliseen suuntaan.⁵¹ Toisaalta taas ovat eräät sosiaaliantropologit, jopa sosiologitkin ilmaisseet halunsa pohtia myös kehityksen ja historian ongelmia.⁵²

Tarkastelu lienee osoittanut, että jos funktioanalyysistä mieli saada käyttökelpoinen ase kansanelämäntutkimuksen työsaralle, on funktionalismin perinnäisiä postulaatteja tarkistettava ja itse analyysissä käytettyjä kysymyksenasetteluja jatkuvasti lisättävä. On jo riittävän kauan eri yhteyksissä toisteltu funktioajattelun pääperiaatteita ja toisaalta liian vähän suoritettu todella perinpohjaista funktioanalyysia. Jos halutaan pelastaa "funktio" esiin pulpahtavan ja jälleen katoavan epämääräisen suosikkisanan kohtalolta, on metodista pohjaa tavalla taikka toisella levennettävä. Olen edellä koettanut poimia joitakin esimerkkejä siitä, mihin suuntiin tällainen lavenustyö voisi mennä ja mihin se muualla maailmassa on osittain jo

⁵¹ A. LOMAX, *The Functional Aspects of Folklore*. H. HALPERT, *The Functional Approach*. Kumpaakin ks. *Journal of American Folklore* 59 (1946), 507—512. Halpert muuten vetoaa Antti Aarneen mielipiteeseen, jonka mukaan sadun levinneisyyden tultua selvitettyksi on tutkittava sen sopeutumista eri kulttuureihin. Onkin selvää, että niin hyvin Kaarle Krohn kuin Aarnekin oivalsivat "funktioon mukautumisen" merkityksen. — Edellä mainittuja kiintoisampi on H. W. HOWESIN kirjoitus *Some Functional Aspects of Folklore*, *Folk-Lore* XLI (1930), 249—265, jossa selvittää eräiden merimiestraditioiden funktion- vaihdoksia.

⁵² Ks. esim. EVANS-PRITCHARD, *Social Anthropology*, 59—68, ja GEORGE C. HOMANS, *The Human Group* (London 1951), 272.

mennytkin. Voidaan pohtia paitsi tapojen ja uskomusten käyttö-yhteyttä ja aktuaalistumistilannetta myös niiden funktionaalisia suhteita, seurauksia, vaihtoehtoja ja funktioon mukautumista. Voidaan erottaa tapojen ilmeiset ja piilevät funktionaaliset seuraukset, voidaan tutkia niiden positiivisia vaikutuksia, mutta myös niiden aiheuttamia konflikteja ja haittoja yksilön ja ryhmän kannalta. Asettamalla erilaisia kysymyksiä joustavasti kulloisenkin tutkimus-tilanteen tarjoamien mahdollisuuksien mukaan saadaan kansankulttuurista tähän mennessä luotuun kuvaan kenties lisätyksi uusiakin piirteitä.

LAURI HONKO: *On the Function Analytic Method*

The writer makes an inquiry about the function analytic method that has been applied, for quite a long time, to ethnological, folkloristic, religious and sociological investigation. "Functionalism" did not gain a firm foothold in Finland until the 1950's. Because the concept of function is defined in different ways in sociology and ethnology, and because the basic postulates of functionalism and modernization of the methods of investigation have recently been argued by several scholars, the present writer tries to solve the following problems: Is it possible to find a historical explanation for the different use of the term "function" in ethnology on one hand and in sociology on the other? What should be the purport of function in ethnological investigation? Have recent scholars in functional analysis found any new aspects that could be applied to investigation work? To what extent do the fundamental theses of functionalism hold true? After dealing with the early history of functionalism and the way of thinking among modern functionalists, the writer comes to the following conclusions.

The early meaning of "function", and the meaning that is still needed in ethnology is environment of use. A investigator, especially one who is operating with fragmentary archive material is, every now and then, confronted with the question: What is the environment of use of the object, belief, habit, phrase, poem etc. under consideration. When we try to place our material in the environments inherent to them in actual life, we meet with many unforeseen difficulties. "Function" may be completely neutral as to its significance (like "context"), but often the features of "task" or "purpose" are attached to it. More important than these meanings is, from the tradition psychological point of view, the situation of actualization: We want to know e.g. where, when, how and why a certain idea has been actualized in the minds of those who carry on tradition. When the mutual connection of various habits and beliefs is not self-evident it is appropriate to make an inquiry into the possible functional relations between them. The most interesting of these relations are the ones that

are not permanently valid but change in time. By using psychological and sociological analysis we should try to reveal the functional consequences of the beliefs and habits, i.e. how they solve problems that occupy human minds and how they influence human behaviour. In doing this, the subjective motivation of habits and the objective consequences must be kept apart. The factual knowledge of the tradition carriers about the consequences of habits or the lack of this knowledge can be indicated by the terms "manifest" and "latent" consequences.

In sociology, "function" has a positive meaning: It designates those consequences of a habit that make for the adaptation or adjustment of a social system. This meaning attached to function has its roots in the theories of Radcliffe-Brown, in which the following definition is found (using the pattern derived from organisms, i.e. biological analogy): "The function of a particular social usage is the contribution it makes to the total social life as the functioning of the total social system." The functions were understood as positive contributions, for Radcliffe-Brown explained that a social system can always eliminate negative consequences by change and adaptation. Later on it became necessary to launch the concept of dysfunctions (R. K. Merton), i.e. negative consequences of social usages (in addition to positive consequences). These ideas can be applied to ethnology as well. It must also be possible to see the negative consequences of beliefs and habits and the conflicts caused by them in various individuals and groups (what is positive and progressive in one group may often be negative in another). The concept of functional consequences should be kept neutral in ethnology, because it is also used in cases in which the distinction positive vs. negative is wholly insignificant.

Literally speaking, none of the fundamental propositions of functionalism hold true; (1. a culture is functionally uniform, 2. every feature of a culture has a function, 3. every feature of a culture is indispensable as a part of the system it belongs to). These postulates must be checked and corrected. Malinowski's theory on the structure of culture, which he based on basic biological needs, and Radcliffe-Brown's pattern of organism do not solve the problem of the structure of culture. In a culture there are so many different possibilities of integration that we cannot speak of any total uniformity. The comparison to organisms is wholly misleading. Instead of considering a "total" culture, it is safer to investigate smaller relevant entities, i.e. institutions found in a culture. Even in this case no objects, habits or images are indispensable; there are always functional alternatives and substitutes. Also the proposition that every feature of a culture has a function is too categorical. A culture always carries with it various rudiments without function, which after losing their function will soon, of course, totally disappear. It is to be emphasized here that function analysis can be used as a tool in comparative and historical investigation, too. We can observe the changes of the functions of cultural features at various times and their adaptation to a new function. Thus we can speak about primary and secondary functions.